

23. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків: Закон України від 17.07.2015 р. № 655-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 39. Ст. 378.

24. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112. (Редакція станом на 03.12.2017 р.).

25. Методи нарахування амортизації основних засобів. «Податки та бухгалтерський облік». URL: <http://nibu.factor.ua/ukr/info/pribil/metod>.

26. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. URL: www.smida.gov.ua.

27. Іщенко М.І. Матеріально-технічний базис забезпечення фінансово-економічних результатів гірничо-збагачувальних комбінатів. *Вчені записки «Університету КПОК»*: зб. наук. праць. Серія «Економіка». 2013. Вип. 34. С. 123–131.

28. Поліщук І.Г. Розробка концепції та моделі управління проектами технічного обслуговування і ремонтів гірничого устаткування. *Управління проектами та розвиток виробництва*: зб. наук. пр. Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2005. №1(13). С. 32-37.

Надійшла до редакції 14.04.2017 р.

О.А. Сапліна, к.е.н.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН У ЛІЗИНГОВОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ УМОВ

У 2014 р. Україна та Євросоюз підписали Угоду про асоціацію. Для українського виробника це означає збільшення можливостей розширення ринків збуту продукції за рахунок європейського ринку. Доступ на цей ринок висуває нові вимоги до якості та стандартизації продукції. Світовий досвід свідчить, що лізинг виступає потужним механізмом зростання конкурентоспроможності підприємств, підвищення стандартів якості продукції та ефективності виробництва. Лізинг у світі є одним із найпоширеніших методів фінансування технічного переоснащення.

© О.А. Сапліна, 2017

В Україні роль і значення лізингових послуг об'єктивно зростають, хоча і дуже повільними темпами. Тим не менш у більшості малих і середніх підприємств банківське кредитування залишається найпопулярнішим джерелом оновлення основних фондів. У сучасних умовах банківська система пропонує підприємствам обмежені кредитні програми, головною умовою яких є надання застави при укладанні угоди. Окрім того, знижує доступність банківських кредитів їх занадто висока вартість. За оцінками НБУ, серед опитаних підприємців 67,5% вважають, що найсуттєвішою перешкодою для залучення кредитів є занадто високі ставки; 40% – надмірні вимоги до застави[1].

Проблеми лізингу в Україні, перспективи та напрями його розвитку висвітлено як у фундаментальних працях провідних науковців, таких як Н. Брюховецька, О. Єськов, О. Борисюка [2-10], так і в публікаціях у профільних виданнях практичних фахівців, серед яких: М. Масіч (генеральний директор асоціації «Українське об'єднання лізингодавців») [11], О. Залетов (член Нацкомфінпослуг) [12], І. Вишневський (експерт проекту USAID «Трансформація фінансового сектору») [1], А. Павлушин (генеральний директор «ОТП Лізинг») [13].

Незважаючи на наявність великої кількості публікацій щодо перспектив розвитку лізингу в Україні, дана проблема залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, актуальним залишається питання законодавчого врегулювання відносин на ринку лізингу.

Метою статті є висвітлення основних факторів законодавчого поля лізингової діяльності в Україні, неузгодженість яких із реальними проблемами ринку й успішним зарубіжним досвідом стримує широке застосування лізингу у вітчизняній економіці.

У розвинених світових економіках за допомогою лізингових схем здійснюється майже третина інвестицій у реальний сектор. В Україні цей показник протягом останніх років не перевищує 3-4%. І такі показники існують з урахуванням того факту, що в 2016-2017 рр. ринок лізингу України активно починає своє зростання. На думку М. Масіч, «...лізинговий ринок не тільки повністю відновився, але і набирає значних обертів. Портфель лізингових компаній зараз зростає швидше, ніж ВВП країни. Цей сегмент розвивається темпами, набагато більшими, ніж банківське кредитування, яке, умовно кажучи, все ще топчеться на місці» [11; 12].

Такої самої думки дотримується А. Павлушин, який зазначає, що зростання питомої ваги лізингових угод у загальному обсязі наданих банківських послуг було пов'язане зі стабілізацією на ринку –

«у клієнтів з'явився оптимізм, тому що лізинг – це інвестиції в майбутнє, в нові активи» [13].

Незважаючи на такий оптимістичний погляд на темпи зростання обсягів лізингових угод в українській економіці, кількісні показники лізингового ринку дають підстави стверджувати, що економіка України продовжує втрачати темпи зростання через нерозвиненість такого небанківського способу фінансування бізнесу, як лізинг. У країнах ЄС лізинг використовується в кожній четвертій угоді, пов'язаній із модернізацією виробництва. В Україні ж – лише в кожній двадцять п'ятій.

Про недостатню розвиненість вітчизняного ринку лізингу свідчить:

незначна питома вага лізингових угод у структурі укладених договорів купівлі-продажу обладнання, транспорту тощо;

невелика кількість власне лізингових компаній. У більшості випадків лізингодавцями виступають банківські установи (VAB Лізинг, ОТП Лізинг, Приват Лізинг, Райффайзен Лізинг Аваль, УКЮ Банк Лізинг, Унікредит Лізинг, Ексімлізинг), оскільки вони мають фінансові ресурси для здійснення закупівель необхідних предметів лізингу на замовлення лізингоотримувачів;

практично повна відсутність міжнародних лізингових операторів (наразі присутні Порше Лізинг Україна, Scania Україна);

у переважній більшості лізингових угод предметом лізингу виступає автотранспорт (1 місце) і агропромислова техніка – трактори, вантажівки (2 місце). Промислове обладнання практично не оновлюється через механізм лізингу.

Показники лізингового ринку повністю корелюються із загальними показниками економічної ситуації в країні та повністю від них залежать. Так, за результатами 2016 р. сумарний обсяг лізингових угод у ВВП складає лише 0,2%. На такий низький рівень вплинули як проблеми розвитку власне лізингу, так і проблеми національної економіки.

Економіка України в 2017 р. суттєво не зміцніла, принаймні, настільки, щоб це відчули суб'єкти господарювання і пересічні громадяни. Серед причин [14]:

негативний торговельний баланс через асиметрії у зовнішній торгівлі та труднощі сертифікації української продукції на зовнішніх ринках;

нерозвиненість банківського сектору через збільшення проблемних кредитів, а також через тенденції щодо скорочення кількості банків, що призвело до збільшення навантаження на Фонд гарантування вкладів;

обмежений доступ до фінансових ресурсів;

остаточний розрив економічних відносин із непідконтрольними територіями на сході України, що негативно позначилося на динаміці промисловості;

у переважній більшості експортні поставки на зарубіжні ринки складає сировина, а не високотехнологічне обладнання;

низький рівень доступності інвестиційних ресурсів.

Міністерство економіки очікувало, що завдяки здійсненню у 2016 р. реформам у 2017 р. Україні вдасться піднятися на 15-20 сходинок у рейтингу Doing business, який формує Світовий банк. Однак очікування не справдилися: Україна посіла 76 місце із 170 країн у рейтингу (опинившись між Бутаном і Киргизією). Таким чином, покращила свій попередній результат лише на 4 позиції [15]. Це теж справило негативний вплив на рівень залучення зарубіжних лізингових операторів на ринок України.

Серед інших проблем, що заважають розвитку лізингу в Україні, особливе місце посідає проблема законодавчої неврегульованості лізингу в Україні. Наразі лізингова діяльність в українській економіці регулюється:

Законом України «Про фінансовий лізинг»;

Цивільним кодексом України;

Господарським кодексом України;

Податковим кодексом України;

Конвенцією УНІДРУА «Про міжнародний фінансовий лізинг» [16-20].

У лізинговому сегменті бізнес-середовища все частіше лунають думки про необхідність внесення змін до законодавства, зокрема, закону «Про фінансовий лізинг», ухваленому у 2003 р. На таку необхідність було вказано ще в роботі [21], зокрема, зазначалися такі основні проблеми законодавчого характеру, що стримують розвиток лізингу в українській економіці [21, с. 49, 157]:

відсутність в українському законодавстві єдиних підходів до визначення лізингу, тому необхідно всі законодавчі акти, що стосуються питань лізингу, привести у відповідність до трактування, наведеного в законі «Про фінансовий лізинг»;

отоотожнення в податковому обліку лізингової операції та операції купівлі-продажу, що призводить до їх оподаткування ПДВ. У

той час як лізингові послуги у світовій практиці звільняються від сплати ПДВ;

не передбачена можливість використання механізму прискореної амортизації та пільг щодо податку на прибуток, що має широку практику в європейських країнах;

відсутність єдиної, закріпленої на законодавчому рівні, методики розрахунку величини лізингового платежу, що не сприяє прозорості та більш чіткому розумінню з боку лізингоотримувача;

відсутність злагодженої системи кредитних бюро, через що лізингові компанії мають труднощі при оцінці надійності та платоспроможності лізингоотримувача.

На недоліки законодавчого поля як стримуючого фактора розвитку лізингу вказують і в асоціації «Українське об'єднання лізингодавців», зокрема [12]:

ПДВ при вилученні предметів лізингу, через що виникає додатковий податок на галузь у розмірі 20%;

недолугість судової системи в цілому, через що можливі випадки шахрайства (коли боржник користується автомобілем без сплати) або недобросовісні компанії застосовують шахрайські схеми.

Особливу стурбованість викликає вихід із вітчизняного ринку (через неузгодженість законодавчих питань і відсутність державних гарантій) іноземних лізингових компаній, представників міжнародних фінансових груп, що призвело до скорочення можливостей щодо залучення іноземного капіталу та досвіду міжнародних ринків в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів у масштабах вітчизняної економіки.

Саме через ці причини за ініціативи бізнес-середовища та за участю депутатської групи (М. Довбенко, Р. Демчак, М. Поляков, В. Галасюк, Я. Дубневич, К. Мацола, А. Шинькович, П. Різаненко, С. Рибалка, О. Лаврик, І. Фурсін) розроблено та подано на розгляд до Головного науково-експертного управління та Комітету з питань правової політики та правосуддя проект нової редакції Закону України «Про фінансовий лізинг» [22]. Також пропонується внести зміни до Кримінального і Цивільного кодексів України, законів України «Про дорожній рух», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» відповідно до норм і положень нової редакції закону «Про фінансовий лізинг».

У розробленому проекті Закону України «Про фінансовий лізинг» пропонується:

встановити єдиний порядок регулювання відносин, пов'язаних із фінансовим лізингом, та окремих його видів і форм, особливо оренди;

визначити чіткі вимоги до форми договору фінансового лізингу та істотні умови договору фінансового лізингу;

розширити поняття «лізингодавець» та встановити, що право надавати послуги фінансового лізингу мають лише ті суб'єкти, які набули в установленому законом порядку відповідного статусу;

упровадити механізм залучення лізингових посередників, діяльність яких не належить до фінансових послуг, але може включати лише консультування, надання інформаційних та інших посередницьких послуг у сфері фінансового лізингу;

встановити, що до відносин, пов'язаних із фінансовим лізингом, застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, поставку, в частині набуття лізингодавцем у власність речі у продавця (постачальника), з метою передачі цієї речі в користування лізингоодержувачу;

встановити захист прав лізингоодержувачів нарівні із захистом, встановленим законодавством щодо захисту прав власника стосовно володіння та користування майном;

захистити права лізингоодержувача – фізичної особи та врегулювати особливості таких договірних відносин, зокрема, регламентувати методику розрахунку лізингових та інших платежів за договором, у випадку їх коригування, якщо зобов'язання визначаються в грошовому еквіваленті іноземної валюти та перераховуються у гривню, порядок ознайомлення лізингоодержувача – фізичної особи з інформацією про будь-які інші послуги, які можуть бути надані безпосередньо лізингодавцем або третіми особами, при укладанні та під час дії договору фінансового лізингу;

передбачити порядок та умови переходу предмета лізингу у власність лізингоодержувача, умови набуття лізингоодержувачем права власності на предмет лізингу;

у випадку ліквідації лізингоодержувача встановити, що предмет лізингу не може бути включений до ліквідаційної маси;

врегулювати право лізингоодержувача – фізичної особи відмовитися від договору фінансового лізингу та умови повернення лізингоодержувачем усіх платежів, сплачених лізингодавцем, ураховуючи законодавство про захист прав споживачів;

врегулювати механізм повернення предмета лізингу у безспірному порядку, на підставі виконавчого припису нотаріуса;

встановити обов'язок лізингоодержувача у випадку дострокового розірвання договору фінансового лізингу повернути предмет лізингу у стані, в якому йому цей предмет лізингу був наданий у користування (з вирахуванням нормального зносу), та передати лізингодавцю всі документи на цей предмет лізингу, раніше надані лізингодавцем;

встановити право лізингодавця відмовитися від договору фінансового лізингу та вимагати повернення предмета лізингу, якщо лізингоодержувач порушує вимоги законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та в разі встановлення факту подання лізингоодержувачем недостовірної інформації, документів або подання інформації, документів щодо фінансового стану лізингоодержувача, з метою введення в оману лізингодавця;

захистити інтереси лізингодавця, якщо заборгованість лізингоодержувача є значною та лізингодавець письмово попередив лізингоодержувача про необхідність виправлення протягом визначеного строку порушень умов виконання обов'язку щодо сплати лізингових платежів.

Окремим законом пропонується встановити істотні умови договірних відносин, пов'язаних із сублізингом, які також спрямовані на захист прав лізингодавця, у тому числі у процесі користування предметом лізингу, та у випадку дострокового припинення договору фінансового лізингу.

Робота з усунення протиріч в українському законодавстві стосовно лізингу має сприяти розширенню його використання як довгострокового механізму фінансування оновлення і модернізації основних фондів суб'єктів господарювання; підвищенню їх конкурентоспроможності на вітчизняному і зарубіжному ринках; відповідності продукції, що виробляється на сучасному обладнанні і з використанням провідних технологій, стандартам якості, що застосовуються у всьому світі; збільшенню обсягів виробництва і прибутків підприємств. Як наслідок – збільшення податкових надходжень до державного і місцевих бюджетів.

Запропонований пакет змін був до поданий Верховної Ради України у квітні 2017 р. Протягом наступного часу було отримано висновки Головного науково-експертного управління та Комітету з питань правової політики та правосуддя. Тож маємо надію на прийняття нової редакції Закону України «Про фінансовий лізинг», а та-

кож змін до суміжних законодавчих актів, що регулюють питання лізингової діяльності, вже протягом 2018 р.

Як зазначено вище, динаміка розвитку лізингового ринку наслідую динаміку розвитку національної економіки. Найбільших обсягів лізингова сфера набула напередодні кризи 2003 р. – тоді обсяг лізингових угод сягнув позначки 67 млрд грн. Після відчутного просідання ринку лізингу почалось його поступове поживавлення в 2016 р. Так, за шість місяців 2017 р. було профінансовано лізингових угод на 71% більше, ніж за аналогічний період 2016 р. Можна сподіватись, що з урегулюванням законодавчих механізмів лізингової діяльності та приведенням їх у відповідність до вимог ринку відбудеться поступове відновлення активності на лізинговому ринку, а також охоплення лізинговими угодами інших, перспективних сфер. Такими сферами є:

залізничний транспорт (рівень зносу рухомого складу Укрзалізниці в 2017 р. становить 80-99% [23; 24]);

будівельна сфера – у 2008-2009 рр. будівельний бізнес мав суттєву частку у структурі укладених договорів лізингу. Сьогодні в Києві та інших великих містах (зокрема, містах-мільйонниках) будується багато житла, але будівельні компанії не поспішають укладати нові договори лізингу через причини, зазначені вище;

добувна сфера. На сьогоднішній день в Україні нараховується 150 вугільних шахт. На тимчасово непідконтрольній Україні території розташовано 85 шахт усіх форм власності, або 57% від їх загальної кількості в Україні. Із 90 шахт, які формально перебувають у сфері управління Міненерговугілля, 55 розташовані на непідконтрольній території, а 35 – поза зоною ведення бойових дій. Зрозуміло, що після стабілізації ситуації на сході України постане питання відновлення і відбудови шахт. За умови розвитку лізингового механізму він може стати дієвим й ефективним інструментом відновлення та модернізації підприємств видобувної галузі.

Висновки. Передумовою поширення і розвитку лізингового бізнесу в країнах світу є, передусім, доступність лізингових послуг, чіткість і прозорість законодавчого регулювання лізингового бізнесу і лізингового ринку. У цих питаннях українська економіка має суттєві труднощі, що стає значною перешкодою повноцінному й ефективному розвитку лізингу.

Зареєстрований у парламенті проект нового закону «Про фінансовий лізинг» може суттєво поліпшити умови ведення лізингового бізнесу в Україні та збільшити його масштаби й обсяг угод: у сектор прийде більше зарубіжних операторів, спроститься доступ

середнього і малого бізнесу до лізингових послуг, ринок лізингових послуг охопить нові сфери економіки. Розвиток лізингу матиме і макроекономічні наслідки – економіка країни отримає оновлені основні фонди, вітчизняні виробники зможуть вийти зі своєю продукцією, що відповідає світовим нормам і стандартам, на зарубіжні ринки, що зумовить збільшення надходжень у країну валютної виручки, тим самим поліпшиться платіжний баланс, мікро- і макроекономічні показники економіки України.

Перспективами подальших досліджень є моніторинг та аналіз змін у законодавстві, що регулює лізингову діяльність в Україні; дослідження характеру впливу змінених норм законодавства, зокрема нової редакції Закону України «Про фінансовий лізинг», на показники діяльності лізингового ринку; визначення подальших напрямів поліпшення умов здійснення підприємницької діяльності на лізинговому ринку задля подальшого проникнення лізингу в різні галузі економіки України як дієвого й ефективного механізму оновлення і модернізації основних фондів.

Література

1. URL: www.evpravda.com.ua/columns/2017/7/628756/.
2. *Механизм хозяйствования предприятий и объединений трансформационной экономики*: монографія; под общ. ред. И.П. Булеева, Н.Д. Прокопенко, Н.Е. Брюховецкой. Донецк : ИЭП НАН Украины, 2007. С. 178–187.
3. Брюховецкая Н.Е., Киселёва Е.А. Трактовка лизинга и история его развития. *Вестник Донецкого университета экономики и права*: сб. науч. тр. Донецк: ДонУЭП, 2004. № 2. С. 143–149.
4. Брюховецкая Н. Е., Киселёва Е. А. Методы анализа рисков лизинговой сделки. *Вестник Донбасской государственной машиностроительной академии*: сб. науч. тр. Краматорск : ДГМА, 2005. № 2. С. 205–210.
5. Еськов А. Л. Состояние рынка лизинга в Украине. *Вестник Донецкого университета экономики и права*: сб. науч. тр. Донецк : ДонУЭП. 2007. №2. С.48–55.
6. Еськов А. Л. Объективная необходимость перехода к инновационной модели развития. *Ресурс забезпечення інтелектуально-іноваційного розвитку регіону*: зб. наук. пр. Львів: Ін-т регіон. дослід. НАН України, 2007. С. 95–108.
7. Еськов О.Л. Удосконалення економічного управління машинобудівним підприємством. *Менеджер*. 2006. № 1 (17). С. 99–104.

8. Борисюк О.В. Міщанчук О.О. Ринок лізингових послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Херсонського державного університету*: зб. наук. пр. Херсон: ХДУ, 2014. № 5. С. 22-25.

9. Борисюк О.В. Фінансовий лізинг в Україні: переваги та недоліки. *Вісник Херсонського державного університету*: зб. наук. пр. Херсон: ХДУ, 2014. № 5. С. 19-21.

10. Борисюк О. В. Лізинг персоналу як ефективний метод вирішення проблеми кадрового забезпечення. *Вісник Херсонського державного університету*: зб. наук. пр. Херсон: ХДУ, 2015. № 6. С. 137-140.

11. URL: www.uul.cjm.ua/press/leasenews/item_1096.

12. URL: <https://finpost.com.ua/news/2401>.

13. URL: https://biz.nv.ua/lizingovyuy_rynok_burno_rastet_938175.html.

14. URL: www.icps.com.ua/economachnyy_rozvitok_ukrainy_2017.

15. URL: www.bbc.com/ukrainian/features-42417066.

16. Про фінансовий лізинг: Закон України № 1381-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 15. Ст. 231.

17. Цивільний кодекс України № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-41. Ст. 356.

18. Господарський кодекс України № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, №№ 19-20, № 21-22. Ст. 144.

19. Податковий кодекс України № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. №№ 13-14, №№ 15-16, № 17. Ст. 112.

20. Про міжнародний фінансовий лізинг: Конвенція УНІДРУА. URL: <http://www.zakon3.rada.gov.ua>.

21. Саплина Е. А. *Управление лизингом на промышленных предприятиях*: дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.04. Мариуполь, 2008. 203 с.

22. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH4XN00A.html/.

23. URL: <http://propozitsiya.com/ua/uz-na-mezhi-krytychnogo-znosu-infrastruktury-ta-ruhomogo-skladu>.

24. URL: www.rbc.ua/ukr/news_1507819873.

Надійшла до редакції 08.12.2017 р.